

Inhoud

Azië in de nieuwe wereldorde (kaart) 8

Inleiding 11

Proloog 'Een week in september' 19

1 Afghanistan

De omslag van de goede oorlog 29

2 Afghanistan

Verzoening? 51

3 Wie heeft Pakistan verspeeld? 95

4 Iran

Tussen oorlog en indamming 142

5 Irak

De ominieuze democratie 208

6 De tanende belofte van de Arabische Lente 234

7 De aanzwellende storm 269

8 De Chinese uitdaging 312

Conclusie: Amerika, de natie waar alles om draait 362

Dankbetuiging 371

Noten 375

Register 405

Inleiding

Dit boek vertelt het verhaal van de twee jaar waarin ik me in de regering-Obama met het Midden-Oosten in ruimere zin heb beziggehouden. Ik heb lang en diep nagedacht of ik het wel moest schrijven – ik wilde niet dat het als politiek wapen zou worden gebruikt. In plaats daarvan is het mijn doel licht te doen schijnen op het Amerikaans buitenlands beleid in de periode-Obama en uiteen te zetten wat de gevolgen daarvan zullen zijn voor het Midden-Oosten in ruimere zin en voor ons.

Het boek vertelt drie verhalen tegelijk.

Het eerste is het verhaal van een regering die het haar eigen experts op het gebied van het buitenlands beleid buitengewoon moeilijk maakte om te worden gehoord. Dit boek zal beschrijven hoe Hillary Clinton én Richard Holbrooke, twee ongelofelijk toegewijde en getalenteerde mensen, moesten vechten om gewicht in de schaal te leggen bij belangrijke initiatieven voor het buitenlands beleid. Holbrooke is daar nooit in geslaagd, Hillary Clinton wel, maar vaak betrof het een ware strijd, en doorgaans kwam het alleen zover als eindelijk tot het Witte Huis, dat alle buitenlandse beleidsvorming angstvallig voor zichzelf hield en vervolgens voor zijn beslissingen zwaar op de militaire instanties en de inlichtingendiensten vertrouwde, doordrong dat de oplossingen van deze instellingen niet – en nooit – het soort geduldige, geloofwaardige langetermijndiplomatIE kunnen vervangen dat het respect van onze bondgenoten oogst en ons verzekert van hun steun wanneer we die nodig hebben. Met andere woorden:

als de dingen mis leken te gaan, wendde de regering zich eindelijk tot Hillary, omdat men wist dat zij de enige was die de situatie kon redden, wat ze keer op keer heeft gedaan.

Men kan aanvoeren dat er in de meeste regeringen een onvermijdelijk gebrek aan evenwicht bestaat tussen het militaire inlichtingencomplex, dat snelle, dynamische en tevens media-genieke acties te bieden heeft, en de gevestigde orde van Buitenlandse Zaken met zijn trage en ogenschijnlijk moeizame stijl van overleggen. Deze regering kondigde echter aan dat ze het anders zou doen. Tijdens de campagne benadrukte presidentskandidaat Obama herhaaldelijk dat hij het in het Midden-Oosten goed wilde aanpakken en de schade ongedaan wilde maken die was aangericht doordat de vorige regering had vertrouwd op ondeugdelijke inlichtingen en militaire oplossingen had nagestreefd voor problemen die ze amper begreep.

Als presidentskandidaat zei Obama dat hij de islamitische wereld voor zich wilde winnen en niet alleen met aanvallen zou dreigen. Hij zou zich inzetten om de status van de Verenigde Staten in de regio te veranderen. Hij zou leiderschap tonen door te luisteren, niet door alleen maar te praten. Terwijl rechts in Amerika de voordelen van zijn achtergrond in het gemeenschapswerk kleineerde, dacht ik bij mezelf dat het Midden-Oosten wel wat gemeenschapswerk kon gebruiken. Het was zelfs zo dat ik, naarmate ik er meer over nadacht, steeds meer vond dat het de regio juist ontbrak aan Amerikaans leiderschap bij het opbouwen en in stand houden van economische en politieke banden die waren geworteld in regionale en internationale instituties die stabiliteit in een chaotische omgeving zouden brengen. Daarom sloot ik me bij de regering aan.

Het gebrek aan evenwicht in invloed tussen de krijgsmacht en de gevestigde orde van Buitenlandse Zaken bood voldoende reden tot bezorgdheid, maar de gewoonte van de president om belangrijke beslissingen over het buitenlands beleid over te laten

aan een kleine coterie van betrekkelijk onervaren adviseurs die strikt politiek georiënteerd waren, was werkelijk verontrustend. De voornaamste zorg van deze adviseurs was hoe een actie in Afghanistan of het Midden-Oosten in het avondjournaal zou komen, en welk handvat deze actie de Republikeinen zou verschaffen in de niet-aflatende oorlog die ze tegen de president voerden. Dat de regering-Obama tijdens de verkiezingsperiode in 2012 is geprezen vanwege de succesvolle aanpak van het buitenlands beleid heeft naar mijn overtuiging minder van doen met haar wapenfeiten in Afghanistan en het Midden-Oosten dan met de wijze waarop Amerikaanse acties in dat deel van de wereld werden omgevormd om aan partijgebonden politieke zorgen tegemoet te komen op een manier die enkele decennia geleden ondenkbaar was.

In september 2012, toen overal in de islamitische wereld gewelddadige anti-Amerikaanse protesten plaatsvonden die vier Amerikaanse diplomaten en tientallen demonstranten het leven kostten, waren twee dingen duidelijk: ten eerste dat we het in het Midden-Oosten helemaal verkeerd hadden gedaan en dat het regeringsbeleid zijn doel had gemist. En ten tweede dat een terugtrekking uit de regio, gezien de richting waarin die zich bewoog, rampzalig zou zijn. In dit boek zal dat alles worden verklaard.

Het tweede verhaal dat dit boek zal vertellen, gaat over wat er gebeurde toen functionarissen van Buitenlandse Zaken opdracht kregen om vaak verbijsterend stompzinnige voorstellen te doen aan onze bondgenoten in de regio. Veel Amerikanen houden er het beeld op na dat leiders in het Midden-Oosten militaristische schurken, corrupte politici, bekrompen samenzweerders of knechten van Amerika zijn. En ongetwijfeld worden daar machtsposities bekleed door mensen die aan die beschrijvingen voldoen – daar en elders. In de loop der jaren, en vooral in de afgelopen elf jaar, hebben de leiders in het Midden-

Oosten echter een uiterst verfijnd zintuig ontwikkeld voor de potentiële gevolgen van Amerikaanse acties voor hun eigen natie. Ze koesteren grote angst voor onze militaire macht, omdat ze vinden dat we die onberaden toepassen en omdat ze weten dat ze er weinig tegen kunnen uitrichten. Ook zijn ze niet langer bereid achterover te leunen en instemmend te knikken wanneer wij met plannen komen waarvoor hun medewerking vereist is, plannen waarvan ze weten dat ze niet zullen werken en hun naties in gevaar zullen brengen, plannen waarvan ze op goede gronden geloven dat wij ze zullen opgeven als puntje bij paaltje komt, en soms nog eerder, waarna zij de door ons aange-richte puinhoop moeten opruimen.

Ik zal gedetailleerd beschrijven hoe het was om deze onderhandelingen te moeten voeren, eerst met Richard Holbrooke aan het hoofd van onze kant van de tafel, en later onder Hillary Clinton. Ook zal ik vertellen wat wereldleiders en functionarissen van Buitenlandse Zaken die ik al jaren ken in deze situaties hebben gezien en gehoord. Voor veel Amerikanen zal dit een ontvullend beeld opleveren van de wijze waarop hun land zich in internationale overlegorganen presenteert. Het zal een stem geven aan diegenen die in het Midden-Oosten de lakens uitdelen en de vraag opwerpen of hun reacties op onze plannen het waard zijn om te worden gehoord en misschien zorgvuldig te worden overwogen. Het Amerikaanse publiek moet namelijk begrijpen dat wanneer je grootse plannen met een regio alleen jezelf overtuigen – niet je vrienden, betrouwbaar of niet, niet je medewerkers en zeker niet je vijanden –, het tijd wordt om in eigen land een aantal lastige vragen te stellen.

Het belangrijkste verhaal dat dit boek vertelt, is echter wellicht het verhaal van de prijs die de Verenigde Staten moeten betalen voor hun onvermogen om in te zien dat de toekomstige geopolitieke concurrentiestrijd met China niet alleen in de Grote Oceaan zal worden geleverd. Belangrijke onderdelen van die

strijd zullen in het Midden-Oosten worden uitgevochten, en we kunnen maar beter klaar zijn voor dat steekspel en zijn mondiale consequenties.

Het Amerikaanse volk is oorlogsmoe, en terecht, en verwelkomt uitspraken over een vertrek uit de regio om niet alleen de manschappen naar huis te halen, maar alle inspanningen op te geven. De president heeft ons vertrek uit het Midden-Oosten dan ook als een grote beleidszet aan de man gebracht, die ons niet alleen zal bevrijden van de last van de problemen in de regio, maar ons ook de vrijheid zal verschaffen die we nodig hebben om andere, urgentere initiatieven uit te voeren voor de aanpak van belangrijke problemen voor de nationale veiligheid.

Ik vind ook dat het beëindigen van de oorlogen in Irak en Afghanistan, om maar te zwijgen van de nauwelijks omschreven ‘oorlog tegen terreur’ in bredere zin, een voortreffelijk idee is, mits het naar behoren wordt uitgevoerd, zonder onze belangen of de stabiliteit in de regio te schaden. We moeten onszelf echter niet wijsmaken dat de retoriek over een vertrek meer is dan retoriek. We halen onze troepen naar huis en zetten onze diplomatieke en economische betrokkenheid op een lager pitje, maar we laten onze drones en speciale strijdkrachten achter. We mogen niet verwachten dat de regio vriendelijker zal aankijken tegen aanvallen door drones en tegen geheime raids dan tegen grootschaliger militaire operaties van de Verenigde Staten. Een belangrijker punt is evenwel dat niet een van de problemen waarom we oorspronkelijk naar het Midden-Oosten zijn gegaan, is opgelost: niet de problemen die aan het einde van de Tweede Wereldoorlog bestonden, toen Groot-Brittannië de rol van grootmacht in de regio aan ons overdeed, niet de problemen waarom we er ruim zestig jaar zijn gebleven, en zeker niet de problemen die na 11 september 2001 onze aandacht hebben getrokken. De regio is misschien nog minder stabiel en kwetsbaarder voor crises dan ooit tevoren. En het be-

lang ervan voor de handel en de wereldorde is niet afgenomen.

Het volgende mag de Amerikaanse leiders en het Amerikaanse publiek niet ontgaan. De vooruitzichten voor het Midden-Oosten op de korte en zelfs op de lange termijn zijn niet moeilijk te voorspellen: óf een macht van buitenaf zal moeten ingrijpen en orde aan de regio moeten opleggen, óf de regio zal tot chaos en instabiliteit vervallen en het toneel worden waarop onmetelijke aantallen niet van een staat afhankelijke actoren, steeds met een ander scenario, zullen proberen ons te vernietigen. China zou dolgraag de rol van grootmacht in de regio willen spelen, en je zou kunnen zeggen dat het zich ook uitgerekend daarop voorbereidt. Zoals wij ons naar het oosten keren, zo keert China zich verder naar het westen. Het doet dat door middel van nauwe, steeds sterkere economische en diplomatieke betrekkingen met de Arabische wereld, Pakistan, Iran en Turkije. Terwijl wij ons tijdens mijn periode in de regering-Obama het hoofd braken over de vraag hoe we Pakistan aan onze kant moesten krijgen, maakten Chinese leiders dit land het hof met verzekeringen dat de Chinees-Pakistaanse betrekkingen 'hoger zijn dan de bergen, dieper dan de oceanen, sterker dan staal en zoeter dan honing'.¹

Zullen wij ons er prettig bij voelen wanneer China het Midden-Oosten zijn invloedssfeer in trekt? Wanneer China al-Qaeda en de nucleaire ambities van Iran controleert? Of de conflicten tussen de Arabische wereld en Israël probeert op te lossen? Natuurlijk niet. Het Midden-Oosten zal opnieuw de regio worden waarin een grote rivaliteit wordt beslecht, met China nu in de rol van de Sovjet-Unie.

De afgelopen vier jaar hebben ons een niet-onderkende kans geboden om regionale economische, politieke en militaire instituties op te bouwen met behulp waarvan de regio zijn vele crises kan oplossen en op eigen kracht kan standhouden zonder een voortdurend nieuw infuus van Amerikaanse levens en dollars. We hadden tegelijkertijd de dreiging van al-Qaeda kunnen

verminderen en het streven naar democratie kunnen versterken, en een methode kunnen vinden om Iran te laten inbinden en de Chinese invloed in de regio te minimaliseren, om maar te zwijgen van de besparing van mensenlevens en geld die nu zijn besteed aan de zoveelste grote inspanning waarvan het uiteindelijke profijt twijfelachtig blijft. In het Midden-Oosten bestaat echter geen tegenhanger van de NAVO (Noord-Atlantische Verdragsorganisatie) of de ASEAN (Association of South East Asian Nations) – geen organisatie die is verankerd in een economisch verbond of een veiligheidsalliantie met de Verenigde Staten. Evenmin geeft de regering-Obama, ondanks haar eigen bewering de regio voor zich te willen winnen en gemeenschappelijk respect te willen creëren, er enig blijk van de noodzaak van een opbouw van dergelijke instituties in te zien. Dit zal voor een Republikeinse regering uiteraard nog sterker gelden. En dus zullen we ons in plaats daarvan, nadat China zijn positie in het Midden-Oosten verder heeft versterkt, in een achterstandspositie bevinden en terrein moeten goedmaken met geld dat we niet hebben en van China zullen moeten lenen.

Het is echter nog niet te laat. Het is nog altijd mogelijk om vooruit te blikken en de problemen in de regio aan te pakken voordat ze tot een volgende grote crisis uitgroeien. Daarom heb ik dit boek geschreven.

Vali Nasr, 1 november 2012

Proloog

‘Een week in september’

Eén keer per jaar, halverwege de maand september, vliegen tientallen staatshoofden en nog veel meer ministers van Buitenlandse Zaken naar New York voor de jaarlijkse Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Over het algemeen worden deze diplomaten niet door de toespraken naar New York gelokt. Het gaat om de kans elkaar te zien en gezien te worden, ideeën uit te wisselen en constatering te vergelijken, zaken te bespreken en zelfs te roddelen. Ook is het voor een diplomaat een ideale plek om steun te verzamelen voor de plannen van zijn land om dingen voor elkaar te krijgen.

Dat was Richard Holbrooke in september 2009 van plan. Zeven maanden eerder had Barack Obama hem benoemd tot zijn speciale vertegenwoordiger voor Afghanistan en Pakistan. Tijdens de campagne en na zijn ambtsaanvaarding had de president duidelijk gemaakt dat orde op zaken stellen in Afghanistan voor zijn regering hoge prioriteit had. Ik wist hoe serieus Holbrooke die opdracht opvatte. Als we in Afghanistan orde op zaken stellen, vertelde hij me toen hij me als eerste adviseur aanstelde, zal dat het einde betekenen van de Amerikaanse oorlogen in de islamitische wereld, en als we daarin falen, zal de ‘eeuwige oorlog’, tja, eeuwig blijven duren.

Aan het einde van de zomer van 2009 was het definitieve plan voor Afghanistan – meer troepen en een serieuze opbouw van het land als natie – voor Holbrooke duidelijk genoeg om enkele van onze belangrijkste bondgenoten mee te delen wat onze koers

was. Hij vertelde me dat hij van plan was allereerst in New York besprekingen te voeren met zes van die bondgenoten tijdens de bijeenkomsten van de Algemene Vergadering van de VN en dat hij wilde dat ik met hem meeging. Het was een week die ik nooit zal vergeten.

Onze eerste bespreking voerden we met Ahmad Abu Ghaith, de Egyptische minister van Buitenlandse Zaken. Hij was een oude vriend van Holbrooke en had hem niet hartelijker kunnen begroeten. Holbrooke begon aan zijn presentatie van onze plannen voor Afghanistan: het verslaan van het verzet en het opbouwen van een democratie, een levenskrachtige economie, een groot leger en een sterke burgerlijke samenleving. Hij sprak geestdriftig en welluidend, en Abu Ghaith knikte steeds vriendelijk. Maar wanneer Holbrooke een minieme stilte liet vallen, en soms zelfs voordat Holbrooke zijn gedachtegang helemaal had afgewikkeld, wierp Abu Ghaith in tamelijk botte, aan het grove grenzende bevoordingen tegen dat alles wat Holbrooke zei sterk leek op onze plannen voor Irak, die geen van alle hadden gewerkt zoals we hadden gehoopt. Toen Holbrooke was uitgesproken, begon de Egyptische minister meteen aan zijn eigen presentatie, die beslist anders was dan we verwachtten.

‘Richard,’ begon hij, ‘natuurlijk zullen we jullie steunen, dat hebben we altijd gedaan. Maar waarom wil je in nog een oorlog verwickeld raken? Dat zal alleen de terroristen maar helpen. Onze jongeren hebben het er alleen maar over dat ze naar Afghanistan willen voor de jihad tegen de Amerikanen.’

Abu Ghaith had niet helemaal gelijk. Veel Egyptische jongeren droomden destijds van democratie. Maar het verband tussen Amerikaanse aanvallen en Arabische (maar ook Pakistaanse) jongeren die hun biezen pakten om tegen Amerika te strijden, was zeker juist. Evengoed drongen niet alleen de bevoordingen die hij gebruikte luid en duidelijk tot ons door. Het waren vooral zijn afwijzende houding en zijn frustratie omdat hij alweer een

plan moest steunen dat hem onzinnig voorkwam en dat praktisch als een fait accompli werd gepresenteerd.

Daarna kregen we alleen maar slechtere reacties. Bij onze volgende ontmoeting met een Arabische minister van Buitenlandse Zaken dronken we thee en snoepten we van dadels terwijl Holbrooke zijn praatje afwerkte, waarbij hij ditmaal een lange, gloedvolle beschrijving gaf van wat Amerika in Afghanistan tot stand hoopte te brengen. Hij had intussen een goede voorstelling van wat de reactie zou inhouden, maar Holbrooke was een teamspeeler. Het was zijn taak om ons plan aan de man te brengen. En dat probeerde hij.

Opnieuw maakten de diplomaten aan de andere kant van de tafel ons pijnlijk duidelijk dat we de realiteit volkomen uit het oog verloren met onze praat over de opbouw van een democratie en een sterke burgerlijke samenleving en alles wat we verder te bieden hadden.

En was het hun beurt om het woord te nemen, dan zeiden ze waar het op stond. ‘Het is veel beter dat jullie lokale krijgsheren inhuren om al-Qaeda buiten Afghanistan te houden,’ antwoordde onze gastheer. ‘Ik denk dat dat jullie 20 miljard dollar zal kosten, en is dat niet een vijfde van wat jullie elk jaar in Afghanistan uitgeven? Geef dat eraan uit en stap dan gewoon op!’

Ik moest die laatste woorden – stap dan gewoon op! – bij mezelf herhalen om de betekenis tot me te laten doordringen. Het was zo’n verbijsterende reprimande dat een ogenblik lang geen van beide partijen een woord uitbracht. Het leek er niet op dat de minister ons probeerde te vernederen. Aan zijn manier van praten merkte je dat hij werkelijk geloofde dat we het niet begrepen en dat hij ons een dienst bewees. Opnieuw was het niet de reactie waarop we hoopten, maar misschien was het een reactie waarnaar we hadden moeten luisteren. Ongeveer een jaar later berichtte Rajiv Chandrasekaran van de *The Washington Post* dat in de delen van Afghanistan waar de minste gewelddadigheden

plaatsvonden, dit te danken was aan door Amerika gesteunde lokale krijgsheren.¹

Tussen deze ontmoeting en de daaropvolgende vroeg ik Holbrooke wat hij vond van de reacties die we hadden gekregen. Ik zag dat hij ernstig van zijn stuk was gebracht doordat onze gesprekspartners zo'n geringe dunk hadden van het Amerikaanse vermogen om de zaken in de regio goed aan te pakken. Aanvankelijk zei hij niet veel, terwijl hij probeerde een antwoord te formuleren. Vervolgens kwam hij met de repliek dat de twijfelaars onze strategie niet begrepen. De communicatie was ons probleem: we moesten eerst de spoken van Irak verjagen voordat we nieuwe hoop voor Afghanistan konden scheppen. Toen, na een stilte, zei hij het eerlijk: 'Ze hebben een punt.'

De volgende op ons lijstje was weer een Arabische minister van Buitenlandse Zaken. Als ik mijn ogen had gesloten, had ik geloofd dat ik bij de voorafgaande ontmoeting aanwezig was. Als er meer tijd tussen de twee ontmoetingen had gezeten, hadden we zelfs kunnen besluiten dat de beide ministers hun aantekeningen hadden vergeleken. Terwijl Holbrooke dezelfde punten doornam, die, moet ik toegeven, nu wat minder energiek voor het voetlicht werden gebracht, zat onze gast zich te verbijten, alsof hij ongeduldig afwachtte tot Holbrooke klaar was en hij de werkelijkheid van alledag weer ter sprake kon brengen. Toen het zijn beurt was, kwam hij meteen ter zake.

'Jullie kunnen betalen om een einde aan deze oorlog te maken,' begon hij. Vervolgens ging hij op het puntje van zijn stoel zitten, stak zijn wijsvinger op en zei: 'Eén miljard dollar. Het kost jullie één miljard dollar, en je hoeft niet te vechten.' Hij noemde het cijfer alsof hij ons de hoogste korting gaf!

Alsof hij het tegen iemand had die duidelijk weinig tot niets van de dynamiek van de regio begreep, vertelde hij ons vervolgens dat we de verkeerde oorlog voerden. 'Jullie moeten met de taliban praten, niet tegen ze vechten. Dat zal je van pas komen

met Iran.’ Daarop wierp hij ons een brede, wijze glimlach toe. Sinds de oorlog in Irak zijn de landen aan de Perzische Golf bezorgd over de toenemende Iraanse invloed in de regio, en in het bijzonder over de gestage Iraanse vorderingen op nucleair gebied. Ze wilden dat Amerika zich op Iran concentreerde, zelfs als dat betekende dat er zoete broodjes met de taliban moesten worden gebakken.

Koning Abdullah van Saudi-Arabië was het er volkomen mee eens. ‘U moet naar de wortels van het taliban-probleem kijken,’ zei hij tegen Holbrooke. En waar lag volgens de koning de oorsprong van onze problemen in Afghanistan? In Iran, natuurlijk.

Holbrooke wees er terecht op dat de spoken van Irak onze geloofwaardigheid in de regio aantastten. Wat de leiders in het Midden-Oosten betrof, begrepen wij het verschil niet tussen het toebrengen van een nederlaag op het slagveld (wat we vlot voor elkaar kregen) en het psychologisch breken van de wil tot verzet van de tegenstander. We waren van ons stuk gebracht door – en volkomen onvoorbereid op – wat er na de militaire zege in Irak kwam: de allang smeulende, maar voorspelbare uitbarsting van geweld tussen sjiieten en soennieten. Onze bondgenoten begrepen – ook al konden wij het onszelf niet toegeven – dat Irak na tien jaar oorlog een in tientallen stukken uiteengevallen land was dat alleen nog met wat plakband bij elkaar werd gehouden. Op het moment dat wij vertrokken, liet het plakband los. Had het ons werkelijk moeten verbazen dat er niet meer vertrouwen leefde in onze ideeën over Afghanistan dan in de waandenkbeelden die ons naar Irak hadden gebracht?

Toen de week voorbij was en wij naar Washington waren teruggekeerd, rapporteerde Holbrooke plichtsgetrouw wat onze bondgenoten van onze oorlogsplannen vonden. Hij ging omzichtig te werk, in bewoordingen die niet de indruk wekten dat hij punten wilde scoren. Zelf was Holbrooke bezorgd genoeg om tegen een verdubbeling van de oorlogsinspanning in Afghani-

stan te waarschuwen. Zijn advies werd echter als overdreven en achterhaald van de hand gewezen. ‘Als ik in het Witte Huis over bestrijding van het verzet en Vietnam spreek,’ zei hij eens, ‘rollen die lui met hun ogen alsof ik van een andere planeet kom.’

Zes weken later, op 1 december 2009, maakte president Obama – zonder dat er nader was gesproken over de duidelijke reserves van de bondgenoten in de regio wier medewerking we nodig hadden wilden onze plannen kunnen werken – zijn langverwachte besluit over de oorlog in Afghanistan bekend. Volgens de berichten had hij urenlang, zelfs maandenlang, alle relevante informatie overwogen voordat hij nog eens 33 000 Amerikaanse troepen uitzond om de strijd in Afghanistan voort te zetten. De wereld hield haar adem in voor een nieuwe visie, die niet louter zou terugrijpen op de vertrouwde impuls om zich tot de generaals te wenden voor de oplossing van een ergerlijk probleem met het buitenlands beleid. Maar uitgerekend dat was wat Obama deed. Er zou geen poging worden gedaan om het primaat van de diplomatie in het buitenlands beleid in ere te herstellen. De Amerikanen kregen de indruk dat Obama vastberadenheid had getoond door de wereld te laten weten dat Amerika strijd zou leveren tot de overwinning was behaald. Diegenen die Amerika het hardst van de juistheid van zijn ideeën moest overtuigen, waren echter niet onder de indruk. Ze geloofden niet in de effectiviteit van onze strategie, en in ieder geval geloofden ze niet dat we haar lang zouden volhouden.

De scepsis hield aan. Een jaar later, in januari 2011, gaf de Pakistaanse legerleider generaal Ashfaq Parvez Kayani president Obama een dertien pagina's tellende nota die hij had opgesteld om zijn opvattingen over de opvallende strategische geschilpunten tussen Pakistan en de Verenigde Staten uiteen te zetten. Kayani 3.0, zoals de nota werd genoemd (aangezien het de derde nota over dit onderwerp was die de Pakistanen aan het Witte Huis hadden gegeven), kon als volgt worden samengevat: jullie gaan

de oorlog niet winnen, en jullie gaan Afghanistan niet transformeren. Dat land heeft voor jullie tijd al rijken verslonden en het zal jullie ook verslaan. Houd je grootse plannen voor gezien en kies voor een praktische aanpak. Bespreek hoe jullie vertrek in zijn werk zal gaan en met welke eindtoestand we allebei kunnen leven.

Bij ontmoetingen sprak Kayani steeds weer dezelfde twijfel uit. Wij probeerden hem (en andere regionale leiders) ervan te overtuigen dat we verplichtingen in de regio hadden en een oplossing voor de problemen van Afghanistan wisten: eerst zouden we de taliban verslaan en vervolgens zouden we een veiligheidsmacht opbouwen om het land na ons vertrek bijeen te houden. Evenals vele anderen vond Kayani het idee van een Afghaanse krijgsmacht dwaas en meende hij dat we beter af waren als we met de taliban over een aftocht zouden onderhandelen.

Tijdens een bescheiden ontmoeting aan een smalle tafel luisterde Kayani zorgvuldig, en terwijl we de lijst met geschilpunten doornamen, maakte hij aantekeningen. Ik zal nooit vergeten hoe Kayani reageerde toen we enthousiast ons plan ontvouwd om in 2014 de sterkte van de Afghaanse troepen tot 400 000 man op te voeren. Hij antwoordde snel en ondubbelzinnig: probeert u als-tublieft dat Afghaanse leger niet op te bouwen. ‘U zult falen,’ zei hij. ‘Vervolgens zult u vertrekken, en dat halfgetrainde leger zal uiteenvallen in milities die een probleem voor Pakistan gaan vormen.’ We probeerden voet bij stuk te houden, maar hij moest er niets van hebben. Hij vervolgde: ‘Ik denk niet dat het Congres elk jaar 9 miljard dollar zal neerleggen voor dat leger van 400 000 man.’ Hij was er zeker van dat het uiteindelijk uit elkaar zou vallen en dat de restanten van het leger door middel van criminaliteit en terrorisme aan de kost zouden komen. Tenslotte had zich ongeveer hetzelfde afgespeeld toen de Sovjet-Unie geen geld meer gaf voor het Afghaanse leger dat ze had opgebouwd – twee maanden nadat de Russische betalingen waren gestopt, ver-

dampte de Afghaanse krijgsmacht en werd Kabul door de opstandelingen veroverd. In die regio heeft men een goed geheugen, veel beter dan het onze.

Kayani's advies kwam in de kern op het volgende neer: 'Willen jullie vertrekken, doe dat dan – wij geloofden toch al niet dat jullie zouden blijven –, maar richt tijdens jullie aftocht geen nieuwe schade aan.' Dat gevoel leek overal in de regio te leven. Niemand accepteerde ons argument om meer troepen naar Afghanistan te sturen, en niemand accepteerde onze argumenten om te vertrekken. Het leek erop dat iedereen aan een stuurloos Amerika gewend raakte. Je kon je maar het beste tegen onze plotselinge wendingen en zwenkingen beschermen.

Beroemd is de uitspraak van Bill Clinton, die Amerika de 'onontbeerlijke natie' noemde, de wereldleider bij gebrek aan beter, voorbestemd om grote en kleine problemen op de hele wereld op te lossen.² Amerikanen zijn blij met dit beeld van zichzelf.³ Daarom greep Obama op Clintons beroemde formulering terug toen hij in januari 2012 in zijn State of the Union-rede het Amerikaanse volk voorhield: 'Amerika is in mondiale zaken de enige onontbeerlijke natie – en zolang ik president ben, wil ik dat zo houden.' Amerika, dat door de Europeanen naar Libië werd meegesleurd om daar een massaslachting te beëindigen, dat Afghanistan in een onzekere toekomst stort, dat zich ertegen verzet om in Syrië het voortouw te nemen bij de beëindiging van de massamoord op de burgerbevolking en vervolgens zijn verplichtingen aan de regio om zich naar Azië te 'keren' niet nakomt, maakt niet echt een onontbeerlijke indruk.

In de beschermde omgeving van ons publieke debat krijgt Obama hoge cijfers voor zijn buitenlands beleid. Dat komt doordat het voornaamste doel van zijn beleid niet het nemen van strategische besluiten is, maar het tevredenstellen van de publieke opinie; hij heeft meer dingen gedaan die de mensen willen, en minder dingen die we moeten doen maar die misschien impopu-

lair zijn. In de ogen van onze bondgenoten draagt ons voortdurende tactische gemanoeuvreeer evenwel niet bij aan een coherente strategie of een visie op een mondiaal leiderschap. Verdwenen is het uitbundige Amerikaanse verlangen om een leidende rol in de wereld te spelen. In de plaats daarvan is het beeld gekomen van een supermacht die de wereld moe is en zich heeft teruggetrokken, het meest opvallend uit het gebied in de wereld waarop het het hevigst betrokken was. Die indruk dient noch de Amerikaanse belangen op de lange termijn, noch de stabiliteit in de wereld.